

Андрусак Я. Я. Положение православной церкви в северо-восточных комитатах Венгерского королевства в период правления Матяша Корвина и династии Ягеллонов (вторая пол. XV – нач. XVI века)

Славянское православное население северо-восточной Венгрии проживало в четырех комитатах (жупах): Ужанском, Угочанском, Береском и Мараморошском. Во второй пол. XV века вышеуказанные территории находились в составе Венгерского королевства. Король Матяш Корвин поддерживал православие, что подтверждают выданные им грамоты в 1458, 1479 и 1488 гг. В середине XV века на территорию Верхней Венгрии проникает гусизм. Именно православных рассматривали, как помощь в борьбе против гуситов. В 1490 г. к власти в Венгрии приходит династия Ягеллонов. Король Владислав II Ягеллон тоже поддерживал православие, издав несколько грамот и декретов в 1491, 1494 и 1498 гг., которые подтверждали права православных монастырей (Мукачевского и Грушевского). Династия Ягеллонов видела в православных поддержку в борьбе как против распространения идей Реформации, так и против турецкой опасности. После поражения под Могачем в 1526 г. территория Мукачевской епархии была разделена на две части и подпала под власть Габсбургов и Трансильвании. Начался процесс латинизации, католикации, наступления на права и свободы православного населения и духовенства.

Ключевые слова: северо-восточная Венгрия, Верхняя Венгрия, комитаты, Ужанский комитат, Угочанский комитат, Береский комитат, Мараморошский комитат, Мукачевская епархия, Грушевский монастырь, Белградская митрополия, пресвитер, гуситское движение, "Община братьев чешских", династия Ягеллонов, династия Корвинов, Матяш Корвин, Владислав II Ягеллон.

Andrusyak Ya. Ya. The Orthodox Church in the northeastern counties of the Kingdom of Hungary during the reign of Matthias Corvinus and Jagiellonian dynasty (the second half of the fifteenth century – the beginning of the sixteenth century).

The Slavic Orthodox population of the Northeastern Hungary lived in four counties (zhupas): Ung, Ugocsa, Bereg and Maramoros. In the second half of the fifteenth century the above mentioned territories were a part of the Hungarian Kingdom. The King Matthias Corvinus supported Orthodoxy as his credentials prove which were issued in 1458, 1479 and in 1488. The Husyzm penetrates the territories of the Upper Hungary in the middle of the fifteenth century. The very Orthodox people were of great help in the fight against the Hussites. In 1490 the Jagiellonian dynasty comes to the authorities of Hungary. The King Vladislav II of Jagiellon also supported Orthodoxy publishing several credentials and decrees in 1491, 1494 and 1498 which confirmed the right of Orthodox clergy and monasteries (Mukachevo and Hrushivo). Jagiellonian dynasty considered the Orthodox people to be a great support in the fight against the spread of the ideas of the Reformation and against the Turkish threat. After the defeat under Mohacs in 1526 the territory of Mukachevo Bishopric was divided in two parts and fell under the rule of the Habsburgs and Transylvania. The process of Romanization, sticking a catholic faith and the attack on the rights and freedoms of the Orthodox clergy and all the Orthodox people began.

Keywords: Northeastern Hungary, Upper Hungary, Counties of the Kingdom of Hungary, Ung county, Ugocsa county, Bereg counties, counties Maramoros, Mukachevo Bishopric, Hrushivo monastery, Belgrade Metropolitan, a presbyter, the Hussite movement, "The community of Bohemia brothers" Jagiellonian dynasty, Corvinus dynasty, Matthias Corvinus, Vladislav II Jagiellon.

УДК 94(477)"164/169"

І. І. Кривошея

**ОСНОВНІ СЛУЖБОВІ ОБОВ'ЯЗКИ ЗНАЧНОГО ТОВАРИСТВА
ВІЙСЬКОВОГО ГЕТЬМАНЩИНИ В XVII ст.**

Досліджуються функції всіх рангів значного товариства військового Гетьманщини XVII ст. Для виокремлення основних функцій здійснено вибірку різноманітних службових доручень товариства. Виділено шість функцій значного товариства: військова, дипломатична, судова, адміністративна, господарчо-фінансова та представницька. Основною серед них була військова функція, інші п'ять цивільних набрали ваги до кінця XVII ст.

Ключові слова: значне товариство військове, значний товариш, полковий товариш, військовий товариш, доручення, функції, Гетьманщина.

У XVII ст. сформувалися основні функції й доручення неурядової старшини. Спочатку це були загальні обов'язки козацької старшини новоутвореної держави. Не існувало відмінностей між дорученнями урядників і військових товаришів, адже спільним знаменником була належність до старшинського стану. Служба козацької старшини, що реалізовувалася через виконання певних функцій, була типовою феодалною службою. Володіння землею та іншою нерухомістю в період ранньомодерної України передбачало службу на користь держави з цієї маєтності [1, с. 51–58]. Дослідження функцій неурядової старшини XVII ст. дозволить краще вивчити український соціум тієї доби та зрозуміти всі процеси, що в ньому відбувалися.

Окремо функції неурядової старшини XVII ст. істориками не вивчалися. Увага дослідників була прикута до доручень бунчукового, військового і значкового товариств XVIII ст. Насамперед, проблематикою

займалися Л. Окіншевич [1; 2], В. Панащенко [3], О. Репан [4] та О. Горяга [5]. Виділяючи певні службові завдання товаришів XVIII ст., Л. Окіншевич та О. Горяга прослідковували початки деяких із них у XVII ст.

Метою дослідження є аналіз доручень значного товариства XVIII ст., вибраних із різних джерел, для виділення основних службових обов'язків неурядової старшини вказаного періоду.

На основі вибраних з архівних та опублікованих джерел різноманітних доручень значного товариства в XVII ст. розділяємо функції на військові та цивільні. Серед останніх доцільно виділити дипломатичну, судову, адміністративну, представницьку та господарсько-фінансову функції. В межах кожної з них товариство виконувало різноманітні доручення, яких вимагала від нього державна служба. Деякі функції, зокрема, військова, залишалися однаковими для урядників і неурядової старшини протягом існування Української козацької держави.

Основним обов'язком козацької старшини, що реалізувався за рахунок власної чи наданої на умовах тимчасового володіння населеної маєтності, була військова служба. Військова функція неурядової старшини XVII ст. передбачала такі доручення: особиста участь у походах, керівництво загонами різної чисельності та призначення, виконання розвідувальних доручень, супровід у поході гетьмана, генеральних старшин чи полковників в якості ад'ютантів, передача листів і донесень у ході військових дій (зв'язкові), супровід військовополонених, передача захоплених військових клейнодів, організація й керівництво будівництвом оборонних споруд та інші [6–17; 18–22; 23–41]. У гетьманських універсалах XVII ст. обов'язково наголошувалося на військових заслугах товариства. У 1680 р., надаючи військовому товаришу І. Ломиковському с. Вишеньки, гетьман І. Самойлович казав на те, що той «...щоденне при боку нашому на войскових услогах працюючи...» [16, с. 758]. У «казках» про службу в XVIII ст. неурядова старшина подавала відомості про участь у походах, що ретельно перелічувалися. Саме військовою службою мотивувалися більшість прохань і відповідних земельних надань. Найстарші за віком старшини заявляли про участь у військових походах, починаючи з чигиринських (1677–1678). У цих документах містяться також численні згадки про доручення, наприклад, очолити команду козаків на будівництві укріплень, участь у командах із супроводу полонених, «ординанс» при урядниках вищого рівня, передачу військової кореспонденції [42].

Імена військових товаришів згадуються в різноманітних розвідувальних місіях. У 1677 р. Самойлович направив товариша військового, отамана Гордицю на розвідку в далекі краї з метою захоплення «язика» [16, с. 183]. Збереглися універсали про призначення неурядової старшини військовими командирами. Так у 1696 р. гетьман І. Мазепа призначив головнокомандувачем прикордонних військ на кілька полків значного товариша військового Іллю Новицького, мотивуючи це його військовим досвідом і вміннями [8, с. 54]. Призначення значного товариства наказними урядниками в походах над загонами різної чисельності було звичною справою.

Для передачі повідомлень про військовий похід та супроводу полонених і здобичі полковники чи командири над кількома полками створювали представницькі команди. Після перемоги в Очаківському поході київський полковник Мокієвський, який очолював команду з кількох полків (включно з охочими Пашковського, Михайла Палажелченка та Палія), в серпні 1695 р. направив захоплених невольників і корогву гетьману з посланцем від Київського полку паном Іваном Фальковським, якого супроводжував сотник гоголівський Роман Рожанський та товариші від кожної сотні [34, к. 115–116]. Всі доручення в межах військової функції ілюструються документами XVII – початку XVIII ст. Фактично до кінця 30-х років XVIII ст., доки тривали постійні війни, військова служба залишалася основним обов'язком неурядової старшини.

Цивільна служба значного товариства передбачала численніші доручення, які можна розділити між дипломатичною, судовою, представницькою, адміністративною та господарсько-фінансовою функціями.

Особливою виглядає роль неурядової старшини в дипломатичній сфері. Вона закріпилася за значними козаками, які виконували важливу роль у перемовинах від імені всього запорозького товариства задовго до 1648 р. З появою козацької держави та утворенням відносного адміністративного поділу постійна відсутність сотника чи полковника на території підпорядкованої йому адміністративної одиниці була небажаною, тому в ролі гінців і посланців у XVII ст. найчастіше виступали військові товариші, які на той момент не займали уряду. У межах дипломатичної функції можемо виділити такі доручення: виконання обов'язків послів, посланців і гінців, які мали різний рівень відповідальності й повноважень, зустріч і супровід іноземних послів, облаштування їх побуту, супровід гетьмана чи його посла до іншої держави, входження до гетьманського почту при зустрічах іноземних делегацій [11, с. 342] чи перемовинах.

У судовій, адміністративній, представницькій та господарчій функціях на плечі військового товариства лягало багато доручень від урядників різного рівня. Значне товариство через раду на уряді брало участь у прийнятті рішень, залишаючись при цьому основними їх виконавцями. Деякі завдання можна віднести відразу до кількох функцій. До виконання доручень залучалися значні товариші всіх рівнів, із тією лише різницею, що завдання товаришу сотні давав сотник, а військовому товаришу – полковник та урядники вищого рівня.

Судова функція значного товариства XVII ст. реалізувалася через виконання таких доручень: участь у розгляді судових справ на урядах всіх рівнів, участь у виїзних судових справах генерального рівня, проведення досудового слідства на місцях, проведення освідчення в перервах судового засідання (місця злочину, спірних ґрунтів чи майна, розшук додаткових доказів), виконання судової постанови після винесення вироку (наприклад, розмежування, вилучення майна й грошей і т. п.), супровід підозрюваних і засуджених до полкового чи столичного міста, а також до Москви та інше.

Участь товариства в роботі урядів різних рівнів, що була не лише функцією неурядової старшини, а й своєрідним її правом та забезпечувала стале становище в лавах значного товариства, демонструє

невіддільність суду від адміністрації. Тому всі приклади участі значного товариства в засіданнях того чи іншого уряду одночасно ілюструють судову та адміністративну функції неурядової старшини. Саме доручення участі в раді на сотенному чи полковому рівні найкраще висвітлено збереженими масивами документів Полтавського полкового уряду, Стародубського магістрату, Козелецького уряду (Козелець був на той час полковим центром Київського полку), Бориспільської, Лохвицької і Пирятинської ратуш [23; 24; 25–28; 30–32; 33; 34; 35; 36]. В усіх випадках уряди були «обопільними», тобто спільними для козацької та міщанської адміністрації. Запис обопільного уряду мав сталу форму, в якій неурядова старшина вписувалася після урядників і перед представниками міщанства. Рідко велися справи без участі значного товариства. На участь в судах неурядової старшини в історичній літературі увага майже не зверталася. Кількома словами означив проблему Л. Окіншевич [1, с. 135]. Зауважив присутність у суді «зацних» осіб, які були колишніми урядниками, В. Горобець [43, с. 244]. Він влучно наголосив на хибах істориків щодо трактування присутності в суді «зацних» осіб. Утім дослідник не ототожнив цих товаришів з неурядовою старшиною й загалом не ставив завдання аналізу їх участі в судовому процесі.

Чим вищий статус мали позивачі чи відповідачі, тим вищий був рівень суду (сотенний, полковий, генеральний). Для розгляду справ щодо значного товариства військового, крім полкових урядників, збиралася колегія значних товаришів військових, а якщо товариш перебував під особливою гетьманською обороною – збирався виїзний генеральний суд також з обов'язковим представництвом значного товариства військового. Широке представництво значного товариства військового разом із урядниками й міщанством для судових розглядів збиралося у виключних випадках, коли розглядалися справи про бунт або змову проти гетьмана. Так було в 1677 р. при винесенні вироку в справі П. Рославця та С. Адамовича: «...во время съезду войсковых генералних особ и при битности всех полковников и иние старшини и товариства знатного войскового и меских магистратовых урядников, в прибитие духовного чину присланных...» [16, с. 5].

Місце судових розглядів традицією чітко не визначалося. Найчастіше судові засідання збиралися в магістраті чи в ратуші. Часто місцем суду ставала оселя сотника, полковника чи генерального старшини. Існували й спеціально призначені для цього будинки. Маємо згадку про такий в 1690 р. в Козельці: «...у домі нашому судовому військовому...» [34, к. 91зв.]. Попри активну судову участь неурядової старшини слід зазначити, що головну роль у присуді відігравали гетьман, судді (полкові й генеральні), полковники, сотники та інші урядники, пов'язані з судовим процесом [44, с. 15–16, 259], але не значні товариші військові. Їхній голос був дорадчим. За окремими винятками, наприклад, коли активна судова діяльність значного військового товариша З. Шийкевича означувалася в документах вказівкою, що він «за генеральних засідаючий» [45, к. 24; 46, с. 306, 421, 445].

Не менш важливою була адміністративна функція значного товариства XVII ст., що включала такі доручення: виконання обов'язків наказного урядника, участь у засіданнях уряду (генерального, полкового чи сотенного) для вирішення управлінсько-адміністративних проблем, виконання адміністративних доручень гетьмана, полковника чи сотника (організація зустрічі воевод та вищих козацьких урядників, приведення полків до присяги, ревізії й складення реєстрів, розмежування, присутність при виборах урядників в полках чи сотнях, відвезення клейнодів обраним, супровід заарештованих, переклад з інших мов) та інші. Доручення в межах адміністративної функції в дечому збігаються з функцією судовою. Адміністративна функція значного товариства військового цілком проявляється через його обов'язок брати участь у засіданнях старшинських рад різного рівня. Питання про участь значного товариства військового в старшинських радах найвищого рівня розглянув Л. Окіншевич у своїх працях [1, с. 155–156; 2, с. 23, 30–32, 38–40, 191–196]. Він навів вибірку про ради протягом 1666–1710 рр., вказуючи на участь у них значного товариства. У 1693 р. на свято Воскресіння Христова відбулася старшинська рада за участі гетьмана, генеральної військової старшини, панів і всього значного товариства й поспільства, на якій було ухвалено скасувати горілчану оренду [46, с. 48]. У 1690 р. чернігівський полковник Я. Лизогуб вказав в універсалі, що рішення про заборону шляхті повертатися до своїх ґрунтів прийняте на раді з полковою старшиною й значним військовим товариством [18, с. 564–565]. В участі значного товариства в радах старшинській та полковій Л. Окіншевич справедливо вбачає не лише обов'язок значного товариства, а і його становий привілей [1, с. 157]. Отже, простежується активна участь неурядової старшини в полкових і загальних старшинських радах.

Дуже поширеним було доручення неурядовій старшині XVII ст. тимчасово посісти певний уряд, тобто стати наказним. Для ілюстрації посилаємося на довідники, що акумулюють такі приклади [47; 48].

Доволі часто неурядова старшина за наказом гетьманів чи полковників висилалася на розмежування кордонів, меж полків та володінь окремих власників. Товариші військові були спостерігачами гетьмана в полках при реалізації окремих гетьманських наказів. На їх плечі лягало ревізування в полках, укладання часткових реєстрів, кур'єрські доручення та багато інших одноразових адміністративних завдань.

Господарчо-фінансова функція включала управління гетьманським двором чи дворами генеральних старшин і полковників, гетьманськими волостями чи маєтностями, належними на пернач полковнику, управління ранговими маєтностями інших урядників, проведення ревізій майна окремих осіб, проведення перепису човнів і млинів, розвезення і роздача платні компанійським полкам, збір певних податків, зберігання сотенного «скарбця» та інші. З перших років існування козацької держави до гетьманської казни збиралися різноманітні податки. У відповідних статтях, підписаних гетьманами з Москвою, частина податків називається, і уточнюється, куди саме мають надходити кошти (залишатися на місцях у сотнях і полках, надходити до військового скарбу, надсилатися до государевій казни) [44, с. 114–148]. Відомо, наприклад, що в 1657 р. в Ніжинському полку на гетьмана з селянського двору збирали по 2–3 золотих [14, с. 743]. При цьому в документі зауважено, що більшу частину цих коштів використовував полковник. Збирали податки

особи, призначені гетьманом і полковниками. У XVIII ст. це доручення виконувала неурядова старшина, призначена комісарами в сотнях і полках. Ймовірно, у попередній період збір податків також здійснювало значне товариство. Маємо про це згадку 1698 р., коли знатний військовий товариш І. Забіла збирав стацію для товаришів піхотних [1, с. 132].

Зберігання скарбу сотенного й полковницького могло бути дорученням значного товариства. Є приклад 1712 р. у Лохвиці, де відбувалася передача сотенного скарбу при зміні сотника. В квітті чітко записано, що обов'язок зібрати борги до сотенного скарбу лягає на нового сотника, а зберігати сам скарбець, описаний в окремому реєстрі, має Григорій Григорович Остапенко, який мав бути як мінімум товаришем сотні, адже в 1720 р. він відомий як значковий товариш Лубенського полку [49, с. 58, 118].

Відомо чимало випадків, коли значне товариство військового відвозило й роздавало платню в найманих полках. У 1677 р. роздавати кошти в полк Мовчана поїхав знатний військовий товариш Семен Новомлинський [14, с. 176]. У 1680 р. в полк І. Новицького з таким дорученням поїхав значний товариш військовий І. Ломиковський [22, с. 756]. У 1682 р. в полк Новицького платню й звістку про присягу царям повезли товариш військовий Д. Чечель та неназваний дозорця скарбу військового [22, с. 781].

Напевно, мали звання військових товаришів вислані в 1705 р. гетьманом провести ревізію майна в Стародубі Іван Білозерський та Іван Бистрицький [43, с. 36, 328]. Білозерський в 1691 р. був дозорцем добр почепських, а Бистрицький відомий як багаторічний гетьманський слуга, виконавець різноманітних доручень, староста Шептаківської волості. У 1716 р. значний товариш військовий Яким Горленко був направлений в полк Переяславський для опису човнів і млинів «лодейних» [1, с. 132].

Господарі гетьманського двору, управителі (економи, старости, дозорці) гетьманських волостей і окремих маєтків у XVII ст. мали звання товаришів військових. У XVIII ст. частина з них вже мала звання значних товаришів військових і навіть чини бунчукових товаришів. Господарі двору полковника та управителі його маєтностей мали звання товариша полку, а пізніше значкового товариша. Звання значного в частини товариства фіксується після займання економічної посади та попередні уряди цих осіб не залишають сумніву в їх належності до значного військового товариства. Історичні матеріали засвідчують, що господарські посади в XVIII ст. найчастіше займали представники неурядової старшини. Ретроспективний метод дозволяє стверджувати, що в XVII ст. аналогічні посади також займали значні товариші військові в неурядовому статусі.

Отже, неурядова старшина XVII ст. виконувала різноманітні службові доручення, що об'єднувалися в межах військової, дипломатичної, представницької, судової, адміністративної та господарчо-фінансової функцій. Всі функції неурядової старшини збереглися й урізноманітнилися в наступному столітті, коли виокремлюються бунчукове й значкове, а згодом ще й військове товариства. Майбутні дослідження функцій неурядової старшини дозволять розширити перелік відомих доручень товариства, а відтак сформувати об'єктивнішу картину службового навантаження значного товариства XVII ст.

Джерела та література

1. Окіншевич, Л. Значне військово товариство в Україні-Гетьманщині XVII-XVIII ст. / Л. Окіншевич // Записки наукового товариства імени Шевченка. – Мюнхен : Заграва, 1948. – Т. CLVII : Праці Історико-Філологічної Секції. – 223 с.
2. Окіншевич, Л. Центральні установи України-Гетьманщини XVII-XVIII ст. Ч. 2 : Рада старшини / Л. Окіншевич // Праці комісії для вивчення історії західно-руського та українського права. – К., 1930. – Т. 8. – С. 1–352.
3. Панашенко, В. Бунчукові, військові і значкові товариші в Гетьманщині / В. Панашенко // Істину встановлює історія : зб. на пошану Ф. П. Шевченка / НАН України, Ін-т історії України. – К., 2004. – Т. 2 : Наукові студії. – С. 291–347.
4. Репан, О. Іржа на лезі : лівобережне козацтво і російсько-турецька війна 1735–1739 років / О. Репан. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2009. – 195 с.
5. Горяга, О. Соціально-правовий статус козацької старшини Гетьманщини у другій половині XVII-XVIII ст. : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 : «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Горяга Оксана Вікторівна ; Одеська юридична академія. – Одеса, 2009. – 241 арк.
6. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : Тип. П. А. Кулиша, 1861. – Т. 3 : 1638–1657. – 602+допол. (1646–1649), 134 с.
7. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : Тип. П. А. Кулиша, 1863. – Т. 4 : 1657–1659. – [6], 7, 276 с.
8. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : Тип. Эдуарда Праца, 1867. – Т. 5 : 1659–1663. – 335 с.
9. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : Тип. Эдуарда Праца, 1869. – Т. 6 : 1665–1668. – 280 с.
10. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : Тип. В. В. Пратца, 1872. – Т. 7 : 1657–1663, 1668–1669. – 398 с.
11. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : В. В. Пратца, 1873. – Т. 8 : 1668–1669, 1648–1657. – 404+16 с.
12. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : М. Этингера, 1877. – Т. 9 : 1668–1672. – 987+24 с.
13. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : Тип. брат. Пантелеевых, 1878. – Т. 10 : (Доп. к т. 3) : [Переговоры об условиях соединения Малороссии с Великою Россиею. 1653–1654]. – 838 с.
14. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : Тип. М. Этингера, 1879. – Т. 11 : 1672–1674 : Прибавления : 1657. – 220 с.
15. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : Тип. братьев Пантелеевых, 1882. – Т. 12 : 1675–1676. – 874 с.
16. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : Тип. А. М. Котомина и К, 1884. – Т. 13 : 1677–1678. – 766 с.

17. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией : в 15 т. – СПб. : Тип. Ф. Елеонорского, 1892. – Т. 15 : 1658–1659. – 462+25 с.
18. Універсали Івана Мазепи : (1687–1709). – К. : Львів : НТШ, 2002. – Ч. 1. / упор. І. Бутич. – 757 с. : іл.
19. Універсали Івана Мазепи : (1687–1709). – К. : Львів : НТШ, 2006. – Ч. 2 / упор.: І. Бутич, В. Ринсевич. – 798 с.
20. Універсали Павла Полуботка : (1722–1723) / НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Чернігівський держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Центральний держ. істор. архів України, м. Київ ; упоряд. Ринсевич В. ; ред. кол.: Сохань П. (голова), Боряк Г., Брехуненко В., [та ін.]. – К., 2008. – 720 с.
21. Універсали Богдана Хмельницького : 1648–1657 / НАН України, Ін-т історії України ; упоряд. І. Крип'якевич, І. Бутич ; ред. кол.: В. Смолій [та ін.]. – К. : Альтернативи, 1998. – 383 с.
22. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича : (1657–1687) / НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського ; Наукове тов. імені Шевченка ; Центральний держ. істор. архів України, м. Київ ; упор. : І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко. – К. : Львів : НТШ, 2004. – 1085 с.
23. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ). – Ф.І. – Спр. 55256. – 365 арк.
24. ІР НБУВ. – Ф.І. – Спр. 55257. – 200 арк.
25. ІР НБУВ. – Ф. XIV. – Спр. 6966. – 78 арк.
26. ІР НБУВ. – Ф. XIV. – Спр. 6966. – 70 арк.
27. ІР НБУВ. – Ф. XIV. – Спр. 6966. – 160 арк.
28. ІР НБУВ. – Ф. XIV. – Спр. 6967. – 69 арк.
29. Актовая книга Стародубского городского уряда 1693 г. / Черниговская губернская архивная комиссия ; под ред. В. Л. Модзалевского. – Чернигов : Тип. Г. М. Веселой, 1914. – 138 с.
30. Актовые книги Полтавского городского уряда XVII века / под ред. и примечания В. Л. Модзалевского. – Чернигов : Изд. Черниговской губернской ученой архивной комиссии, 1912. – Вып. 1 : Справы поточные 1664–1671 годов. – 236 с.
31. Актовые книги Полтавского городского уряда XVII века / под ред. и примечания В. Л. Модзалевского. – Чернигов : Изд. Черниговской губернской ученой архивной комиссии, 1913. – Вып. 2 : Справы вечистыя 1664–1671 годов. – 115 с.
32. Актовые книги Полтавского городского уряда XVII века / ред. и прим. В. Модзалевского. – Чернигов : Изд. Черниговской губернской ученой архивной комиссии, 1914. – Вып. 3 : Справы вечистыя 1672–1680 годов. – 124 с.
33. Акты Мейского уряда 1612–1699 гг. / предисл. А. В. Стороженко // Киевская старина. – 1892. – Т. 37, № 4. – Прилож. С. 1–32 ; № 5. – Прилож. С. 33–48 ; № 6. – С. 49–64 ; № 7. – С. 65–112.
34. Biblioteka Narodowa w Warszawie. Dział mikrofilmów. Kraków PAN 280, mf. 9105. 184 k.
35. Книги третие меские Ператинские // Стороженки : фамильный архив : в 8 т. – К., 1908. – Т. 6. – 499 с.
36. Лохвицька ратушна книга другої половини XVII ст. : (збірник актових документів) / підг. до видання О. Маштабей, В. Самійленко, Б. Шарпило. – К. : Наукова думка, 1986. – 222 с.
37. Отрывки из Нежинских магистратских книг 1657–1674 годов. – Чернигов : Типография губернского правления, 1887. – 66 с.
38. Отрывки из Стародубовской меской книги за 1664–1673 гг. // Труды Черниговской губернской архивной комиссии : 1909–1910. – Чернигов, 1911. – Вып. 8. – С. 71–105.
39. Протокул до записовання справ поточних на рок 1690. – Чернигов : Тип. Губернского правления, 1852. – 180 с.
40. Протокул до записовання справ поточних на рок 1690 // Черниговские губернные ведомости. – 1852. Год пятнадцатый. – №№ 36–44. – С. 381–383, 396–401, 414–418, 429, 441–443, 462–468, 482–485, 490–500.
41. Протыкул справ поточних 1683 годъ // Черниговскія губернскія ведомости. – 1857. – № 21–33. – С. 175–288.
42. ІР НБУВ. – Ф.І. – Спр. 56306. – арк.122–134.
43. Горобець, В. Влада та соціум Гетьманату : дослідження з політичної і соціальної історії ранньомодерної України : монографія / В. Горобець. – К. : Інститут історії України, 2009. – 271 с.
44. Материалы для истории экономического, юридического и общественного быта Старой Малороссии, издаваемые под ред. Н. Василенка. – Чернигов : Изд. ред. «Земского сборника Черниговской губернии», 1902. – Вып. 2 : Экстракт из указов, инструкций и учреждений... : 1786 г. – 296 с.
45. Biblioteka Narodowa w Warszawie. Dział mikrofilmów. Rps.PAN Kr.272, mf. 26068. 103 k.
46. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / упор. С. О. Павленко. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. – 1144 с.
47. Кривошея, В. В. Козацька старшина Гетьманщини : енциклопедія / В. В. Кривошея. – К. : Стило, 2010. – 792 с.
48. Кривошея, В. В. Неурядова старшина Гетьманщини / В. В. Кривошея, І. І. Кривошея, О. В. Кривошея. – К. : Стило, 2009. – 432 с.
49. Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст. : (матеріали сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України) / підг. до видання В. А. Передрієнко. – К. : Наукова думка, 1976. – 415 с.

Кривошея І. І. Основные служебные обязанности знатного товарищества войскового Гетманщины в XVII в.

Исследуются функции всех рангов знатного товарищества войскового Гетманщины XVII в. Для выделения основных функций осуществлена выборка различных служебных поручений товарищества. Выделены шесть функций знатного товарищества: военная, дипломатическая, судебная, административная, хозяйственно-финансовая и представительная. Основной среди них была военная функция, пять гражданских набрали вес до конца XVII в.

Ключевые слова: знатное товарищество войсковое, знатный товарищ, полковой товарищ, войсковой товарищ, поручения, функции, Гетманщина.

Kryvosheya I. I. The main duties of the Significant Military Society of the Cossack Hetmanate in the XVII century.

The functions of all ranks of the Significant Military Society of the Cossack Hetmanate in the XVII century are studied. Selection of different official orders was performed to distinguish the main functions. Six major functions of the Significant Society were identified. They are: military, diplomatic, judicial, administrative, economic-financial and representative. The main function among them was a military function; other civil five gained importance by the end of the XVII century.

Keywords: Significant Military Society, Significant Comrade, Regiment Comrade, Military Comrade, orders, functions, the Cossack Hetmanate.